

Från *Fjärde internationalen* 2/76.

Bygger på ett tal som Mandel höll på en arbetarkonferens hos franska LCR 1974. Har tidigare publicerats i den engelska tidskriften "International", nr 3, 1975.

Ernest Mandel

Socialism = arbetarråd-automation och TV

Om självstyret

Min generations revolutionärer utvecklades politiskt under starkt inflytande av erfarenheterna från den ryska revolutionen. För första gången i historien hade arbetarklassen i ett stort land tagit makten, avskaffat kapitalets makt och börjat bygga ett nytt samhälle – ett samhälle som, i världsproletariatets ögon, kunde bli ett socialistiskt samhälle.

Självklart är revolutionärer idag medvetna om den ryska revolutionens historiska vikt och dess betydelse för 1900-talets utveckling. Men p.g.a. den byråkratiska degeneration som följde på oktoberrevolutionens segrar, fungerar Sovjet inte längre som en konkret inspiration för den internationella arbetarrörelsen – och i synnerhet inte för proletariatet i de imperialistiska länderna. Skillnaden mellan idag och när den ryska revolutionen var ung, vad gäller uppfattningen om sovjetstaten, illustreras klart av en opinionsundersökning som nyligen gjordes i Frankrike för att undersöka i vilken proportion de bland befolkningen var, som såg socialismen som en fördel och vilken socialism de i så fall föredrog: mer än hälften av de intervjuade ville ha ett socialistiskt samhälle, men mindre än fem procent ville ha ett samhälle efter Sovjetunionens modell.

I ett land där Franska Kommunistpartiet (PCF) får ungefär tjugo procent vid parlamentsval är dessa siffror extremt betydande. Även bland militanter i det pro-sovjetiska kommunistpartiet, har Sovjetunionen som modell för formen av social organisering – "ett ideal att spridas över hela världen" – förlorat status.

Vad mer är: just denna utveckling har givit de nyreformistiska partierna i Västeuropa en bas för att rättfärdiga sin opportunistiska politik. De förklarar att den ryska vägen till socialismen inte är tillämpbar på Västeuropa, men medan de gör detta, ställer de med berätt mod upp opportunisten som ett alternativ, för att blanda ihop två helt skilda frågor.

Genom att reducera den "fredliga vägen till socialismen" och modellen efter vilken man vill bygga ett socialistiskt samhälle till en enda fråga, försöker man vinna arbetare till att automatiskt acceptera det som de förespråkar vad gäller formerna för socialismen.

Det stora inflytande som begreppet självstyre har inom de västeuropeiska arbetarrörelserna har också denna grund. Det har ett inflytande just därför att majoriteten av lönearbetarna vill ha ett socialistiskt samhälle, att de accepterar nödvändigheten av att skapa detta genom att ändra samhällsgrunden och instinktivt – och medvetet – söker efter ett alternativ till Sovjets modell.

Bör revolutionära marxister stödja självstyre?

Idén om självstyret är, från första början, en förvirrad idé. Rent instinktivt uppfattar de flesta den som en idé om ett samhälle, där relativt små grupper, t ex arbetare i en enda fabrik organiserar allt, för att driva sin individuella enhet. Vårdarbetare och lärare, t ex, skulle alltså organisera sina sjukhus och skolor, medan konsumenterna skulle organiseras i sina kvarter eller distrikt.

Det är helt klart, att denna konstlat enkla syn på självstyre inte har marxismen som grund – den har sina rötter i Proudhon och anarko-syndikalismen.

Vi har förklarat varför de revolutionära marxisterna nästan över överallt i Europa reagerat mot idén om självstyre med misstänksamhet och ibland uttalad fiendskap.

Konfronterade med valet mellan ”byråkratisk socialism” och ”självstyrande socialism”, har vi vänt oss mot bägge alternativen p.g.a. fördelen av ett eget tredje alternativ.

I efterhand förefaller det mig som om detta var en intellektuell, psykologisk och politiskt felaktig reaktion baserad på en undervärdering av det gensvar som ”självstyret” skulle komma att få inom de europeiska arbetarrörelserna och i synnerhet inom deras vänsterfalanger. Detta är orsaken till att vi, för åtskilliga år sedan, ändrade vår syn. Nu säger vi inte bara att vi stödjer, utan att vi till fullo stödjer idén om självstyre. I själva verket är det endast vi som är för verkligt självstyre. Andra projekt som lagts fram av Proudhon och andra (anarko-syndikalister) är inte mer än en skugga av verkligt självstyre.

De ger helt enkelt arbetarna en illusion av självstyre och bortser i själva verket från en mängd fundamentala frågor som berör den ekonomiska och sociala tillvarons dynamik i vår epok.

Vår grundinställning är, att vi helt går emot den typ av byråkratisk socialism där arbetarklassen inte har något verkligt inflytande över makten och att vi helt stödjer idén om självstyre om den innehåller en mycket enkel men grundläggande förutsättning: arbetarklassen måste utöva makten på alla nivåer i samhället – på fabriken, över ekonomin, över de icke-produktiva sektorerna i det sociala livet och framför allt på statsnivå.

Självstyret kan inte reduceras till arbetarnas styre av sina egna, enskilda fabriker

Detta leder oss till en grundlig kritik av de som förordar socialistiskt självstyre i den ”individuella” fabriken, vilken i praktiken egentligen inte sträcker sig längre än till arbetarnas organisering av produktionen och fördelning av fabriken vinst. Förslag som dessa är som bäst utopiska, och i värsta fall en metod som en viss sorts ledare använder för sina egna syften. Det bästa exemplet när det gäller detta är otvivelaktigt det som utvecklats av titoister i Jugoslavien, vilka skapat en illusion av självstyre, som de reducerar till distributionen av beslutsfattande makt bland massan av producenter och konsumenter.

Å ena sidan påstår de – och detta är det allra senaste inom titoismen – att självstyre råder inte enbart på fabriksnivå, utan också på varje monteringsband, medan de å andra sidan påstår, till och med mer nitiskt, att detta måste balanseras med en allt starkare koncentration av politisk makt i händerna på det jugoslaviska kommunistpartiet och i deras egna händer.

Det är klart att i detta fall är uppsplittringen av arbetarnas ekonomiska makt en förutsättning för att byråkratin ska behålla sitt maktmonopol. Det är just genom att förverkliga en sådan fullständigt atomiserad karikatyr av självstyre, och detta på ett sätt som gör den impotent, som byråkratin kan beröva arbetarklassen den politiska makten över ekonomin som helhet och koncentrera den i sina egna händer.

Det är orsaken till varför vi påstår att man genom att begränsa självstyret till enskilda företag, eller ännu värre till varje arbetsplats eller monteringsband, inskränker självstyret till att bli en fasad.

Vi kommer att ärva en teknologi med en mäktig centraliseringstendens

Produktivkrafternas nuvarande nivå motsvaras av en specifik teknik. Vi tillbedjer inte denna teknologi och med risk för att bli kallad revisionist, skulle jag vilja säga, till skillnad från kamrat Lenin, att vi inte beundrar Taylorism eller det löpande bandet, och att vi inte anser att detta är den enda möjliga formen för avancerad teknologi. Det är en borgerlig myt att det inte finns några alternativ till den teknologi som för närvarande används i produktionen. Det är

sant att denna teknologi är den som ger den högsta profiten, men det gör den inte till den enda möjliga teknologin.

Det är fullt möjligt att välja mellan en massa olika teknologier baserade på vilken särskild del eller nivå som helst i politisk och ekonomisk utveckling.

För ingenjörerna och teknologerna i den koloniala revolutionen är detta ofta ett konkret problem. På Kuba, t ex finns inte tillräckliga oljeresurser. Ekonomerna, uppfinnarna och kemisterna var därför tvungna att utveckla en sucro-kemisk industri istället för en petrokemisk, dvs en kemisk industri baserad på råvaran socker. Likadana exempel på teknologiska upptäckter och revolutioner går att finna i andra koloniala och halvkoloniala länder.

Vi hoppas, vanligtvis tillsammans med anarkisterna, att en dag ”ha en teknologi som tillåter en relativ reducerad enhet (för att använda Engels formulering) av tjugo eller trettio tusen producenter och konsumenter att leva, inte som envåldshärskare, men på ett sådant sätt att de genom självstyret kan kontrollera de flesta av sina ekonomiska affärer. Det är emellertid klart att den nuvarande ekonomin inte klarar av detta.

Låt oss ta ett par exempel: elektriska generatorer som anställer två eller tre hundra arbetare och tekniker skapar elektricitet till en halv miljon människor; en enda maskin kan producera tillräckligt med papper för att tillfredsställa behoven hos en och en halv till två miljoner människor. Det är helt ohållbart att tro att de ekonomiska problemen relaterade till den här produktionen kan avgöras på en nivå av två till trehundra arbetare därför att de råkar arbeta i en speciell fabrik. I fallet med en sådan här sorts fabrik så angår tillvägagångssättet för hur produktionen ska distribueras och behoven tillfredsställas självklart inte bara producenterna utan också de som kommer att konsumera dessa produkter.

Det finns absolut ingen orsak till varför arbetarna i en elektrisk generatorstation skulle ges rätten att diktera besluten rörande elektriciteten som kommer att användas av miljoner arbetare. I den teknologi som arbetarklassen kommer att ärva från kapitalismen den dag den tar makten existerar alltså en mäktig centraliseringstendens. Den tendensen är varken oundviklig eller evig och kan troligen skjutas i bakgrunden i ett klasslöst samhälle. Men det är just denna teknologi vi kommer att ärva från kapitalismen och med vilken vi ska börja bygga ett nytt samhälle. I detta sammanhang är det absolut utopiskt att vilja ha ett fragmentariskt ekonomiskt beslutstagande på en nivå som kan beslutas av arbetarna på en enda fabrik.

Valet står inte mellan ”byråkratisk socialism” och ”decentraliserat självstyre”.

De flesta ekonomiska beslut rör flera sociala grupperingar, de berör så ofantligt mycket mer än en enda fabrik. Dessa beslut måste fattas på en nivå som motsvarar dessa grupper – m a o de måste centraliseras på ett demokratiskt sätt.

Vi är förespråkare av ett demokratiskt centraliserat självstyre, dvs ett planerat självstyre, inte p.g.a. att vi är centralister av naturen utan därför att det är frågan om en objektiv nödvändighet som motsvarar det ekonomiska livets realitet.

Denna centralisering är oundviklig p.g.a. att den är ärvd från det nuvarande systemets anarki, och är oberoende av våra önskningar. Valet vi har är grundläggande: Om inte en ekonomisk centralisering utvecklas medvetet, dvs på ett planerat och överlagt sätt, kommer det att utvecklas på ett spontant och anarkistiskt sätt bakom ryggen på arbetarna.

Valet står därför inte mellan en ”byråkratisk socialism” eller ett ”decentraliserat självstyre”. Det verkliga valet vi kommer att konfronteras med i den ekonomiska sfären efter att kapitalismen krossats, kommer att stå mellan ett demokratiskt centraliserat självstyre baserat på en

socialistisk planering, och en s k socialistisk marknadsekonomi i vilken marknadslagarna fortsätter att förslava arbetarklassen.

På grund av detta attackerar vi de Proudhonistiska förespråkarna för självstyre som begränsar sig till en fabrik här och en där. Vi tillägger att de ljuger för arbetarna när de säger att det är tillräckligt att ge arbetarna beslutsmakten på enbart fabriksnivå för att skapa en verklig avproletarisering.

Vad är det för mening att ge arbetarna makten att besluta när detta utvecklas till att bli hyckleri och när besluten tagna på fabriken hela tiden ändras och omkullkastas av marknadslagarna? De kullkastas ju genom den spontana centralisering som uppstår genom dessa marknadslagar när besluten inte är påverkade och anpassade till ekonomin som helhet. Låt oss ta ett exempel:

Investeringarna i en särskild industrigren – skoproduktionen. Det finns bara två alternativ. Å ena sidan kan man försöka sätta upp en socialistisk plan. En uppskattning görs av behoven (där planeras självklart också storlek på lagren och exporten) och av produktionskapaciteten.

Om det finns en skillnad mellan de bägge, måste produktionskapaciteten ökas. Större investeringar måste då göras så att behoven kan tillfredsställas.

Å andra sidan kan man strunta i att göra upp en sådan plan. Varje fabrik som producerar skor, eller något annat, t ex elektriska maskiner, beslutar sina investeringar självstyrande med de kända resultaten: över- och underproduktion. Det är enbart minimala möjligheter att beslut fattade av tjugo eller trettio fabriker exakt skulle tillfredsställa behoven.

Detta är orsaken till varför de s k socialistiska marknadsekonomierna, i vilka självstyret är begränsat till fabriksnivå är dömda att återskapa en massa djävulskheter från kapitalismen, inklusive den största attacken mot arbetarklassen – arbetslöshet. Det räcker med att titta på det jugoslaviska exemplet för att påvisa detta.

Det är därför vi förordar ett demokratiskt, centraliserat och planerat självstyre, eller, för att gå till roten med problemet, en ekonomisk makt utövad på klassnivå, och inte exklusivt eller ens huvudsakligen av varje liten delgrupp av arbetarklassen.

Fortsatt konkurrens betyder splittring av klassen

Men problemet slutar inte med detta. Självstyret begränsat till enskilda fabriker, arbetsplatser eller löpande band är inte bara en illusion från ett ekonomiskt synsätt som säger att arbetarna på denna nivå inte kan ta beslut som går emot marknadslagarna. Vad värre är, är att besluten som tas av arbetarna blir mer och mer begränsade till beslut om vinsterna. Detta framgår tydligt vid studier av Jugoslavien. Den grundläggande principen bakom självstyre är arbetets frigörelse. På grundval av den principen bestämmer arbetarna produktionsprocessen, hastigheten på banden och organiseringen inom fabriken. Det är en viktig del i det socialistiska samhälle vi försöker bygga. Denna princip är ogenomförbar i en ekonomi som inte frigjort sig från konkurrenstänkandet.

Det jugoslaviska exemplet visar klart att kvarlevandet av konkurrensen påtvingar produktionsenheten vissa oundvikliga konsekvenser. Den är ställd inför några oundvikliga val.

Å ena sidan kan arbetarna acceptera rationaliseringar: minskad arbetskraft, höjd takt, osv. Å andra sidan kan de förkasta denna logik, således konfiskera vissa produktionsenheter för att arbeta med nackdelar och betala löner som är under medellön.

Den enda lösningen på alla dessa frågor är att styra industrin på en social nivå, för att på så sätt ge spelrum för en effektiv planerad ekonomi, medvetet styrd av arbetarklassen som en helhet, och för att befrämja en process av avproletarisering.

Klassmakt inte "gruppmakt"

Grunden till det problem jag försökt belysa är alltså helt enkelt: för oss existerar begreppet klassmakt i sin verkliga mening som klassmakt och inte som "gruppmakt". Drar man ut det till sin spets är dessa två uppfattningar helt motsatta. Ju mer makt en grupp ges, ju mindre klirr klassens makt när den splittras bland grupper som slåss gentemot varandra.

Här har vi så ett annat resultat av införandet av konkurrensen på vägen till socialismen: genom en marknadsekonomi och självstyrande produktionsenheter kommer det att uppstå konkurrens mellan arbetsgrupper från olika fabriker. En hård konkurrens. Om man utgår från att fabriker inte har samma produktivitet, – dvs om de tävlar med varandra och varje fabrik behåller vad som kallas "frukten av sitt arbete" innebär det i själva verket att den erhåller en inkomst som är bestämd av det finansiella utgångsläget.

Oberoende av utgångsläget – mängd kapital, verktyg, maskiner, utrustning, och tom om den lokala situationen var en fråga om att ha tur eller berodde på sociala faktorer – finns det ingen möjlighet att försvara det orättvisa i att de som är lyckligt lottade att få jobba i en fabrik med bättre resurser ska få en ekonomisk särställning gentemot de som är sämre lottade och jobbar i en fabrik som ligger under genomsnittet.

Om beslutsfattandet och förmånerna i varje särskild fabrik överlämnas till arbetarna i fabriken (även om, som i Jugoslaviens fall, en given "nationell solidaritetsskatt" uttas) skapas en situation med skarpt uttalad ojämlikhet inom arbetarklassen. Och en skarpt uttalad ojämlikhet medför att den kollektiva kampen, förd av arbetarklassen som en helhet, bryts ned av förödande kamp mellan olika grupper av arbetare.

Det är således att bedra arbetarna om man får dem att tro att i de kan sköta sina affärer på fabriksnivån. I det nuvarande ekonomiska systemet tas en hel del beslut oundvikligen på en högre nivå än fabriksnivån. Om dessa beslut inte medvetet tas av arbetarklassen som en helhet, kommer de att tas av andra krafter i samhället bakom ryggen på arbetarna.

På vilken nivå bör besluten tas?

Det tycks som det jag säger är samma argument som CGT (franska kommunistpartiets fackförening) använder mot CFDT (socialistiska fackföreningen) och de som förespråkar socialistiskt självstyre. Så är dock inte fallet. Det är inte fråga om att sätta upp "byråkratisk centralisering" i motsatsställning till myten om "självstyre i en fabrik". Snarare är det fråga om att utmana den begränsade ram som ges i debatten, en ram som endast leder till ett oundvikligt val mellan byråkratisk centralisering och decentralisering i marknadsekonomi. Det är frågan om ett försvar av den verkligt marxistiska lösningen på frågan om det demokratiskt centraliserade självstyret.

Vi stödjer inte centraliseringen för dess egen skull. Vi tror inte alls att centralisering innefattar nödvändigheten av en ny uppdelning inom arbetarklassen, bestående av "direktörer", professionella administratörer och byråkrater å ena sidan, och å den andra majoriteten av arbetarklassen, oförmögen att centralisera sitt eget styre på ett demokratiskt sätt.

Vi stödjer ett demokratiskt centraliserat, planerat självstyre också som en manifestation av arbetarnas demokrati organiserad i arbetarråd med så bred bas som möjligt för att dra in en så stor del av klassen som möjligt i det direkta styret.

Vi går emot idén om att den mest demokratiska formen av självstyre är den som är baserad på en individuell fabrik. Det gör vi därför att det är enbart i en komplex struktur där självstyret råder på alla nivåer (sociala och ekonomiska), som det är möjligt att dra med det maximala antalet arbetare i beslutsfattandet. Vi har en mycket enkel formel i detta sammanhang: Beslut måste fattas på den nivå där det kan göras mest effektivt. Det är onödigt att be europeiska

arbetarrådets kongress att utarbeta en busstidtabell för Coventry. Arbetarna i Coventry klarar det bra själva utan någon byråkratisk institution. Det finns ingen orsak att organisera en nationell arbetarrådskongress för att besluta om arbetet på en särskild arbetsplats: arbetarna på denna arbetsplats klarar detta bäst själva.

Å andra sidan, när det rör sig om att ta beslut om investeringar i skoindustrin eller hur man ska bekämpa miljöförstöringen i vattendragen, då är en nationell eller tom internationell kongress av arbetarråd nödvändig. Sådana beslut kan bara tas på en nationell eller internationell nivå. I ekonomiska frågor måste varje beslut tas på den nivå där det är mest effektivt och brukligt.

Begränsningar i arbetarmakten

Det finns vissa begränsningar som följer av denna slutsats. Jag har varit väldigt kritisk mot det jugoslaviska exemplet. Men det är inte nödvändigt att bara tala illa om det. Genom att jämföra det med de stalinistiska erfarenheterna representerar det ett stort steg framåt och ger oss idag ett övertygande svar på den borgerliga demagogi, som råder i debatten, och som menar att arbetarna inte kan, och tom inte vill sköta sin egen fabrik. Titta på det jugoslaviska samhället kan vi svara, de har gjort det i tjugo år! Vi har mycken kritik och vi kommer att fortsätta kritisera, men de jugoslaviska arbetarna har visat att det är möjligt.

I denna mening ger Jugoslavien oss en mycket positiv erfarenhet, som vi inte får fördöma lika mycket som den byråkratiska organiseringen av Sovjets industri. Trots det vill Jag emellertid få sagt att det jugoslaviska exemplet möjliggör för oss att urskilja en hel mängd nödvändiga begränsningar för att få ett effektivt fungerande och artikulerat system av självstyre.

Låt oss visa på två exempel:

Jag har just sagt att produktionens organisering i en speciell fabrik måste ligga på arbetarna i den fabriken. Det är fortfarande sant, men det är nödvändigt att precisera det ytterligare: Denna organisering måste ske inom en ram av social arbetarlagstiftning. Denna kommer att upprättas av en nationell, eller tom internationell arbetarrådskongress. Om arbetarna på en arbetsplats vill jobba 54 timmar i veckan, ser jag inget skäl till varför de skulle få tillåtelse till det; en viss lag måste utarbetas nationellt för att begränsa de lokala variationerna.

Detsamma gäller för Coventrys bussystem. När jag säger att Coventrys arbetare ska ges fria händer att besluta om sitt transportsystem, måste detta ses som en del i en total fördelning av möjligheterna till allmän transport i England som en nation, och mer specificerat: för just denna del av England. Om vi inte tryckte på detta villkor, kunde ett beslut i fråga om transporten i Coventry påverka en hel serie realiteter på nationell nivå, i England. Detta skulle i sin tur begränsa suveräniteten för arbetarklassen som helhet i fördelningen av resurserna.

Dessa begränsningar är således absolut oundvikliga för att makten skall kunna utövas av klassen som helhet, och inte av skilda smågrupper vilka kan neutralisera och tom underminera klassens makt.

”Fantasin till makten”

Trots de konkreta exemplen, verkar kanske det jag sagt ganska abstrakt. Detta beror på att vi alla är fångar i en speciell ideologi och i ett speciellt sätt att se på ekonomiska villkor, och även på det vardagliga livet. Vår utbildning har gjort oss vana vid det kapitalistiska samhällets aktualitet. Vi är alla fångar i tankegångarna om hur livet är organiserat i ett kapitalistiskt samhälle.

Studenterna vid Sorbonne-universitetet skrev under Maj-revolten 1968 denna slogan på väggarna: ”l’imagination au pouvoir” – fantasin till makten. De uttalade det som för

revolutionärer är ett axiom: det är nödvändigt att öva upp en stor mängd fantasi idag, i det kapitalistiska samhället, för att börja förstå den totalt nya form av ekonomisk verklighet i vilken en hel serie av sociala attityder, som inte ens finns idag, kommer att bli en del i producenternas vardagliga liv under socialismen.

Låt oss än en gång titta på ett exempel. Kamraterna som skrev ex-Ligue Communistes manifest, reviderade Lenins gamla formel (socialism är sovjeter + elektricitet, Ö.A.), och sa att socialism är sovjeter + automation. För min del skulle jag vilja gå ännu längre och säga att i andra hälften av tjugonde århundradet, är socialism ”sovjeter (dvs arbetarråd), automation och television”. I TV har vi till vårt förfogande ett verktyg för demokratin som var helt otänkbart för Marx, Lenin och tom Trotskij av den enkla anledningen att ingen av dessa kamrater kunde veta något om dessa apparater och ingen av dem kunde uppfinna dem!

I dag lever vi i ett samhälle med en specifik teknologisk nivå och vi måste granska den för att se under vilka former den kan användas i arbetardemokratis tjänst, dvs under en helt annan form av ekonomisk organisering.

Det skulle i högsta grad vara möjligt att t ex organisera en nationell kongress för arbetarna i sko-industrin, diskutera och ta beslut ang. investeringar och sända alltsammans i TV, så att alla arbetare inom skoindustrin kunde sitta i sina fabriker och följa kongressen. Det skulle då bli möjligt, att om en av delegaterna sa någonting som inte stämde med det mandat han/hon blev sänd till kongressen på, så kunde kamraterna i den berörda sko fabriken lyfta telefonluren, ringa till kongressen och säga: ”kamrat, du ljuger”, eller ”du för inte vår linje och vi måste diskutera detta med dig genast”.

Här har vi möjligheten att realisera en gammal tanke från Marx och Lenin: möjligheterna att kalla tillbaka de delegater som inte följer sitt mandat. Förut kunde ett sådant tillbakadragande ske först efteråt, men nu med TV:s hjälp kan man inte bara göra detta efteråt, utan just när delegater går sina egna vägar, genom att lyfta telefonluren och rapportera direkt till kongressen vad som hänt.

Man kan se hur bourgeoisin idag använder tekniken vid TV-shower, parlamentsval, utfrågningar och tävlingar som ett medel att fördriva tiden och ”lugna” massorna. Då kan man förstå vilken möjlighet det finns att använda televisionen som ett instrument för verklig masskommunikation. Tänk bara hur en sådan teknik kan användas vid den ekonomiska organiseringen och i det vardagliga livet. Vilket fenomenalt instrument för en direkt demokrati!

Det finns inget skäl till varför vår syn på självstyret skulle vara mer odemokratisk än tanken om självstyret i den enskilda fabriken. Den totala motsatsen är odemokratisk.

Medel för att undanröja byråkratiska tendenser

Vi går medvetet in för en reducering av arbetstiden därför att arbetarna ska kunna delta i beslutsfattandet och i det ekonomiska och sociala livet. Det gör vi hellre än att förespråka ett deltagande av alla i hårdare och hårdare, och mer och mer utmattande arbete – det som vissa maoister förespråkar.

Dessa kamrater talar om för oss att en verklig arbetarmakt har etablerats i Kina, bara därför att arbetarna då och då deltar i möten och diskuterar styrandefrågor, och för att de styrande deltar i manuellt arbete en dag i veckan. Vad detta egentligen innebär är att arbetsfördelningen mellan de som producerar och de som styr bevaras, och det är just det som är grunden till byråkratiseringen. Detta vill vi komma ifrån så snabbt och så fullständigt som möjligt.

Detta är orsaken till varför vi förespråkar en radikal nedskärning av arbetstiden (i utvecklade industriländer bör arbetstiden förkortas åtminstone till hälften efter en socialistisk revolution) så att arbetarna får tid att styra sina egna angelägenheter.

Detta betyder självklart inte att någon speciell arbetare skulle tillbringa hela sin tid med att springa på konferenser; vilket skulle betyda att han inte arbetade mer, och arbetsdelningen mellan arbete och styre bevarades. Tvärtom!

I ”Pariskommunen” och ”Staten och revolutionen” utvecklade Marx resp. Lenin medel att bekämpa byråkratiseringen. Till dessa skulle vi vilja lägga ytterligare ett: I det högsta organet för ekonomisk och politisk makt i en socialistisk konstitution, dvs, på de nationella och internationella arbetarrådskongresserna, måste det finnas en viss minimal proportion arbetare som fortfarande är indragna i produktionen och som deltar på kongressen några veckor per år. För att smida ett effektivt vapen mot byråkratisering, måste denna proportion vara mycket stor – mellan två tredjedelar och tre fjärdedelar av delegaterna.

Detta sista illustreras väl vid en jämförelse med det jugoslaviska exemplet. På fabriksnivå är oftast majoriteten inom arbetarråden arbetare. På regionala kongresser brukar arbetarna vara 30-40%. När det då och då är nationell kongress för arbetarråden – kanske vart femtonde år (jugoslaviska byråkrater är bevisligen väldigt försiktiga!) – är bara kanske två eller tre procent av delegaterna arbetare. Detta är nödvändigtvis inte resultatet av någon kupp; snarare är det ett oundvikligt resultat av en 48-timmars arbetsvecka och en ekonomisk organisering som inte har dragit in arbetarna i styret av sina egna angelägenheter.

En minskning av arbetstiden är emellertid inte den enda nödvändiga förutsättningen för att arbetarna ska styra samhället och ekonomin. Det finns åtskilliga andra medel som är mycket viktiga.

Det krävs en helt ny typ av utbildning

Radikala förändringar måste ske inom utbildningen. Hela ramen för utbildningssystemet måste formis så att hela arbetarklassen får åtminstone ett minimum av social, kulturell och all-round-teknisk utbildning. Det blir nödvändigt att tänka om angående utbildningens sociala roll.

I den särskilda typ av skola som existerar idag, tillbringar man tio till tretton eller sexton till tjugofem år för att utbildas. Detta är inte en nödvändig modell, giltig för alla tider. Det är helt möjligt att erhålla en helt annan utbildning utspridd över hela det vuxna livet, med en fortlöpande utveckling av arbetares förmågor och färdigheter.

För att ge beröm där det är berättigat, så är det här en av de få områden där Sovjet-ekonomin har introducerat väsentliga förändringar. Sovjetunionen är världens mest avancerade land när det gäller att ge resurser till allmän utbildning och träning av arbetare. Intentionerna bakom detta är olyckligtvis inte så inspirerande: Sovjets system är kopplat till en individuell belöning av arbetare som på detta sätt permanent avskiljs från arbetarklassen; för vad annat blir resultatet när arbetaren efter det att han avslutat sina studier blir tekniker och aspirant till byråkratin.

”Det sociala och ideologiska klimatet i Sovjetunionen befrämjar inte klassolidaritet för en arbetare som erhållit vissa tekniska kvalifikationer. Det minskar hans/hennes möjlighet att se sig som en medlem av arbetarklassen. Fastän denna tekniska utveckling är mer spridd i Sovjetunionen än någon annan stans i världen, är den där ett hinder för klassolidariteten och enbart till för att tillåta en individuell belöning.

Politiska partier och självstyret

Den andra avgörande frågan är den om den sociala, och framför allt den politiska dimensionen i självstyret. Omedelbart ställs vi inför en mängd problem: är självstyret förenligt med existensen av arbetarklassens politiska partier? Kan den bli förenlig med den politiska kamp vi känner till i den borgerliga demokratin?

När vi ska tackla dessa problem är det nödvändigt att innan vi går vidare göra upp med den stalinistiska myten en gång för alla. Den stalinistiska myt som säger att varje social klass bara kan representeras av ett enda politiskt parti, och att det av den anledningen bara finns rum för ett parti under bygget av socialismen. Detta sorts ordklyveri har ingenting gemensamt med marxism eller leninism. Till att börja med har historien visat att eftersom sociala klasser inte är politiskt homogena är de oftast representerade av flera politiska partier. Dessutom, att bygga socialismen är något helt nytt, vilket kommer att skapa en mängd nya problem: ekonomiska, politiska, sociala, kulturella, biologiska, moraliska. Att tro att en enda person – vem det än må vara – kan ge alla nödvändiga svar är att bedra sig själv, och visar dessutom på en otrolig naivitet.

Tvärtom så måste vi försvara tron på konkurrerande idéer och tendensfrihet, och föra en politisk kamp för rätten till opinionsbildning av dem som inte ser ”marxismens heliga texter” som de enda sanna. Om vi samlade ihop alla texter från Marx, Engels, Lenin, Trotskij och några av Rosa Luxemburg skulle vi få ett litet bibliotek, men vi skulle inte ha några möjligheter att finna alla svar vi behöver i dessa texter. Enorma problem kommer att dyka upp i bygget av socialismen, och det är endast genom politisk kamp, teoretisk och ideologisk debatt och genom praktisk erfarenhet som vi kommer att finna svaren. Av denna orsak är den politiska demokratin absolut nödvändig för att minska slöseriet, minska felstegen och framför allt skära ned den tid som annars skulle gå åt till att reparera misstag.

Ett andra argument som måste krossas är det som förts fram av förespråkare för pseudo-självstyret. De talar om för oss att om politiska partier får fortsätta att existera kommer de att manipulera möten och Arbetarrådets kongresser kommer inte att bli någon verklig rådkongress utan snarare en kongress där politiska konkurrenter kommer att använda tiden till att sektariskt munhuggas. Politiska partier kommer att ta makten bakom arbetarnas rygg, påstår de. Vi vill säga att detta återigen är en myt: vad som verkligen är manipulering är om en stor del av arbetardelegaterna på kongressen deltar i oförberedda och ostrukturerade debatter. I sådana debatter är beslutsfattande omöjligt på grund av att åsikterna inte klart artikuleras. Arbetarna kan välja mellan tre, fyra eller fem förslag som läggs fram, men de kan inte välja mellan tusen, speciellt inte om de läggs fram genom högljudda avbrott av andras förslag eller med ologiska, demagogiska kullerbyttor. Avsaknaden av partier, av organiserade arbetartendenser, som skulle komma till kongressen med klara förslag, plattformar och program: Avsaknaden av detta skulle bara leda till demagogi och förhindra arbetarna från att välja mellan logiska och klart formulerade positioner.

Detta är orsaken till varför självstyret är omöjligt utan verklig socialistisk demokrati. En demokrati måste innehålla inte enbart rätten att rösta och existensen av fackföreningar som är oberoende av arbetarstaten, men också den självklara rätten till pressfrihet, organisationsfrihet, mötesfrihet och demonstrationsfrihet för arbetarna.

I korthet: arbetarnas möjlighet att ta reella beslut beror på deras tillgång på information – på motsäggande information – utan några begränsningar eller monopol; detta i sin tur kan bara förverkligas om skilda politiska strömningar tillåts lägga fram förslag som förkastas eller accepteras av arbetarna.

Denna modell är mycket mer demokratisk än den som förs fram som ”självstyrande socialism”, där man bevarar marknadsekonomin å ena sidan och å andra sidan begränsar friheten att organisera politiska strömningar inom arbetarrörelsen, vilket skapar en oundviklig tendens till nya monopol och nya former av alienation för hela arbetarklassen.

Socialism på en fabrik?

För dom av oss som vuxit upp i kampen mot uppfattningen att det är möjligt att bygga socialismen i ett land, har idén om ett ”molekylärt självstyre” eller ”mini-socialism” liten dragningskraft. Några politiska strömningar försvarar emellertid denna argumentation och påstår att vår ståndpunkt är dogmatisk. De säger att om arbetarna inte fått erfarenhet av att styra innan den socialistiska revolutionen, kommer de inte heller att kunna lära sig styra från den ena dagen till den andra, vid maktövertagandet. De förklarar att erfarenheterna av självstyre i liten skala under kapitalismen är en värdefull utbildning och förberedelse. Många exempel ges, varav en del inte alls är värdelösa. Ett av dessa är det omtalade exemplet från Upper Clydes skeppsrederi i Skottland.

Det rör sig om en firma som kollapsat under styret av kapitalisterna. När det togs över av arbetarna blev emellertid resultaten förödande och ödesdigra. Efter en kort tid blev arbetarna själva tvungna att göra nedskärningar bland personalen, vilket de hade försökt hindra kapitalisterna att göra innan övertagandet.

Det finns många exempel på arbetarkollektiv, kooperativ, som gått snett; det finns t o m de som ”lyckats” – men då mäter man med kapitalistiska mått och termer!

Allt de emellertid lyckats med är att driva företag på ett kapitalistiskt sätt och att ha förvandlat konkurshotade företag till profitabla, och de opererar på samma sätt som andra kapitalistiska företag.

Det finns emellertid vissa exempel som tillåter oss att gå djupare in på frågan, och som av revolutionära marxister kräver ett mer utvecklat gensvar. Jag ska redogöra för det mest paradoxala exemplet, vilket idag (1974) finns i Francos Spanien.

Mandragore-företaget har 12 000 anställda i en mängd olika arbetarkooperativ i Baskien och är Spaniens största producent av kylskåp. Fabriken har självstyre och vid första anblicken verkar det vara en fenomenal framgång. Arbetarna bestämmer över förmännen, de har lyckats reducera bandhastigheten och introducerat en mängd medel för att bättra arbetsmiljön och arbetssituationen.

Bland annat har man infört en 37-38 timmarsvecka. Trots allt detta är firman mycket profitgivande för ägarna; det är uppenbart att den är en ekonomisk framgång. Men detta är inte allt. Genom att ta lärdom av den klassiska marxistiska kritiken mot arbetarkollektiv har en regel införts för att se till att lönerna inte höjs mer än 10% utöver de ordinära lönerna i den berörda delen av Spanien, så att firman inte får ett exklusivt förhållande till resten av arbetarklassen. Detta skulle annars nästan vara oundvikligt när det rör sig om en framgångsrik producerande enhet, som bl a Israeliska kibbutzer tydligt visar. Sådana enheter har blivit ett kollektiv av kapitalister som tom gått så långt att de anställer arbetskraft som hålls utanför kooperativet, och som betalas låga löner medan de själva delar på kooperativets vinster.

Alla sådana möjligheter har förhindrats på Mandragore-kooperativet. Men, givet allt detta, varför säger vi att det här är allt annat än ett värdefullt exempel?

Svaret är ganska uppenbart, och i Mandragore-fallet slår det en nästan i ansiktet: ingen av dessa framgångar hade varit möjliga i ett kapitalistiskt samhälle utan uppbackning av den kapitalistiska ekonomin, utan stödet av banker, utan stödet från alla ekonomiska institutioner, och framför allt staten, som i detta fall inte är en borgerlig demokrati utan en diktatur.

Utan deras stöd hade inte Mandragore-experimentet överlevt en dag!! En firma som har tolv tusen anställda och tillverkar kylskåp för nästan halva spanska marknaden, får helt enkelt ständig kredit från bankerna. Den är integrerad i banksystemet och är således beroende av stödet den får från centralbanken tillsammans med lokala och regionala banker.

Mandragore-exemplet kan bara existera så länge det accepteras av kapitalismen som helhet. Av den orsaken finns det inget sätt på vilket exemplet kan ge några lösningar för arbetarklassen. Det är ett experiment som tolereras av bourgeoisin beroende på lokala styrkeförhållanden endast fram till den dag då en större konflikt uppkommer. Vid den tidpunkten måste det antingen kapitulera eller så kommer det att hårt bekämpas.

Det är därför farligt för arbetarklassen att dras in i den här sortens experiment: när det går som bäst kan det konstituera ett "styrschema" för en liten minoritet, en effekt som avleder arbetarklassens energi från en dynamisk klasskamp till en kamp som inte ens har några likheter med syndikalism, och ännu mindre med revolutionär marxism.

När arbetsköparna vill skära ner på personalstyrkan och arbetarna svarar med en ockupation, genom att den passiva strejken övergår till en aktiv genom "rov", som den gjorde vid Lips klockfabrik i Frankrike, måste vi se denna utveckling som nya kampformer och sätt med vilka medvetandet höjs och inte som ekonomiska lösningar.

I detta sammanhang är det nödvändigt att avgöra vilka aktioner som är mest gynnsamma för försöken att utvidga kampen, snarare än försök att finna lösningar på tekniska produktions- och distributionsproblem, vilka obehagligt skapar sektoriella intressen som i långa loppet kommer i konflikt med arbetarklassens intressen.

Förbered arbetarna idag för självstyret i morgon

Betyder detta att vi förkastar alla försök att förbereda arbetarna för självstyrets problem, problem som de kommer att brottas med efter revolutionen?

Absolut inte.

En arbetarklass som bara har erfarenheter av strejker för högre löner, och valkampanjer, kommer att finna sig själv på efterkälken när den konfronteras med problemen att styra ekonomin på lokal, regional, nationell och även internationell nivå.

Vi inser att förberedelse och skolning är nödvändigt för dessa uppgifter, men den skolningen kommer inte att uppnås genom självmordsförsök som t ex mini-styre under kapitalismen. Arbetarklassen kommer att förbereda sig för självstyre genom arbetarkontroll och självorganisering i kampen.

När arbetarna börjar utöva kontroll över styret av fabriker under kapitalismen, kontrollera sina fackföreningar, själva organisera sina strejker med största möjliga arbetardemokrati, så går de in i den enda verkliga skolan för självstyre som är öppen under kapitalismen.

Denna skolning kommer inte att vara begränsad till att skaffa teknisk kunskap i förberedelserna för självstyret, utan kommer också att röra den centrala förutsättningen för detta självstyre: en ökad förmåga till självorganisering och kamp, en höjd kollektiv klassmedvetenhet och en ökad klassolidaritet.

Ernest Mandel